

Øm Klosters
Venner

Nyhedsbrev
Nr. 9

2006

Øm Kloster Museum

Øm Kloster Museum
Munkvej 2-8
DK - 3080 Øy
Danmark

Øm Klosters Venner

Bestyrelsen

Jørgen Højland (formand)
Odinsvej 2, 8680 Ry
tlf 86 89 33 35
jhøjland@post.tele.dk

Jens Kirkeby (næstformand)
Oksevejen 16, 8680 Ry
Tlf. 8689 1920
jenskirkeby@hum.au.dk

Tove Tindall (sekretær)
Klostervej 66, 8680 Ry
Tlf. 8689 1522 / 8689 2805
tovetindall@hotmail.com

Torben Christensen (kasserer)
Haldursvej 30, 8680 Ry
Postgiro 919-7583
Tlf. 86893274
7333@bogpost.dk

Jan Bech Andersen
Ægirsvej 3, 8680 Ry
Tlf. 8689 2348
janbandersen@hotmail.com

Kirsten Kjærulff
Alkenvej 19, 8660 Skanderborg
Tlf. 8657 7052
kk@katolsk-midt.dk

Susanne Gram
Ingerslevvej 1 C, 8310 Tranbjerg
Tlf. 8629 4441
susanne.gram@wanadoo.dk

Ruth Baunsgaard (sup.)
Randersvej 55 C, 8680 Ry
Tlf. 8689 1345

Hans Krongaard Kristensen (sup.)
Gl. Bruunshåbvej 7, 8800 Viborg
Tlf. 8663 9628
markhkk@hum.au.dk

Redaktion

Tove Tindall (ansv.)
Susanne Gram
Lene Møllerup
og Jens Kirkeby (prepress)

Nyhedsbrevet udsendes af museumsfor-
eningen *Øm Klosters Venner*, der er en sam-
menslutning af personer med interesse for
klostrets historie og museets virke.

Indhold

Cisterciensernes lægbrodervæsen 3
Ny permanent udstilling på Øm 8
Øm Klosters retiradebræt 10
Munkenes morgen 14
Friluftsgudstjenesten 17. maj 15
Historiens dag 16
"Gensyn" med Øm Klosters kirke 19
Øm Klosters Venner 2005 20
Aktivitetskalender *Bagsiden*

Bliv medlem af Øm Klosters Venner

Bliv medlem et år for kun 90 kr. Kvittering-
en er samtidig årskort til museet og ruin-
parken.

Øm Klosters Venner,
Munkevej 8, Emborg, 8680 Ry
www.klostermuseet.dk
Medlemskab på postgiro 919-7583

Besøg Øm Kloster Museum

Munkevej 8, Emborg, 8680 Ry
www.klostermuseet.dk
Tlf. 8689 8194

Forsidebillede: Humle (*Humulus lupulus*)
Foto: Jens Kirkeby

ISSN 1602-7256

Cisterciensernes lægbrodervæsen

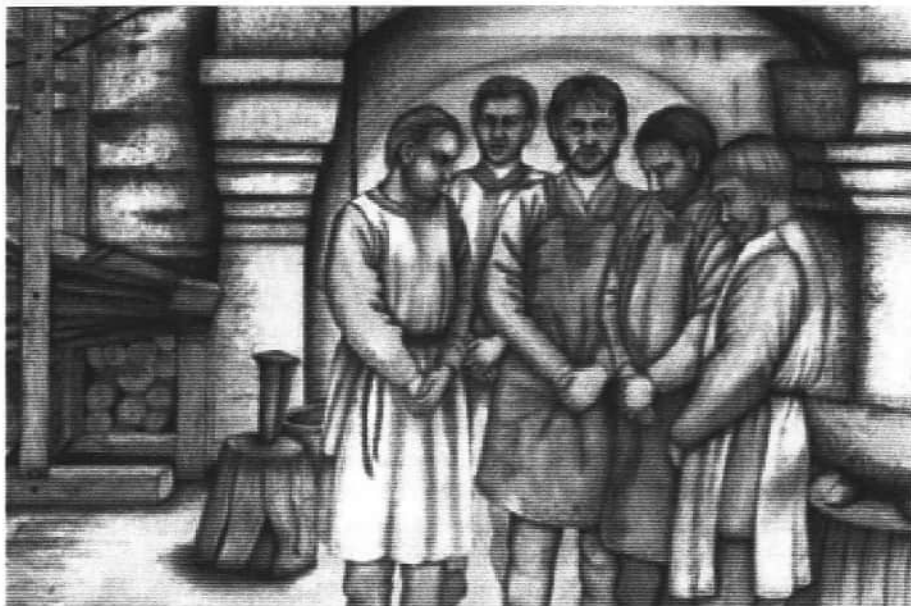
Anders Reinholdt Nielsen

Da cistercienserordenen blev grundlagt, havde lægbrødre længe været et kendt fænomen. Adskillige af 1000-tallets reformklostre havde lægbrødre tilknyttet, blandt andet for at munkene kunne koncentrere sig om åndelige og meditative sysler i klostrets samfund, der ideelt set skulle være isoleret fra det omgivende samfund. Ved at lade lægbrødre være ansvarlige for klostrenes materielle og økonomiske anliggender blev det i højere grad muligt for munkene at opfylde denne målsætning. De første cistercienserklostre valgte også denne løsning i bestræbelserne på at opfylde de fromme idealer. I løbet af 1100-tallet blev den hurtigt ekspanderende orden foregangsmand med hensyn til organisering og institutionalisering af lægbrodervæsenet, og indtil begyndelsen af 1300-tallet spillede lægbrødrene en helt afgørende rolle i klostrenes godsdrift.

For at blive optaget som lægbroder skulle aspiranterne gennem et års prøvetid som novice, hvilket blev afsluttet med aflæggelsen af klostereden på brødrenes ugentlige kapitel. Lægbrødrene var herefter fuldgældige religiøse medlemmer af ordenen, og deres virke havde samme sigte som for munkene: at tjene gud. Men hvor munkene lagde hovedvægten på et åndeligt virke, var lægbrødrenes rolle overvejende praktisk.

Praktiske arbejdsopgaver

Som udgangspunkt skulle lægbrødrene varetage den daglige drift af klostret og dets grangier. Grangierne kan opfattes som en slags gård eller gårdkompleks, hvorfra det omgivende dyrkede land blev administreret, og græsgange, skove og overdrev blev holdt under kontrol. (Grangier er ofte oversat til det danske "ladegårde", men dette afspejler ikke alle grangiens funktioner). Konsolidering af grangierne fandt sted efterhånden som jord og gårde fra gaver og mageskifter tilfød klostrene. Under abbeden stod kældermeesteren som ansvarlig for klostrets økonomiske anliggender og klostrets praktiske drift. Han var udvalgt blandt munkene og skulle udpege lægbrødre til de forskellige arbejdsområder. Nogle lægbrødre tilbragte det meste af deres tid inden for klostermurene, mens andre havde deres virke på grangierne.

En nutidig kunstners gengivelse af lægbrødre fordybet i bøn i klostrets smedje.

Gengivelse af lægbroder i 1200-tallet. Bemærk skægget og fraværet af munkekrans, der var et udtryk for den fysiske og visuelle forskel på lægbrødre og de glatbarberede og kronragede munke.

Arbejdsopgaver inden for klostermurene

På stort set alle klostre var en lang række forskellige håndværk repræsenteret, herunder bl.a. værksteder for murer- og tømrerarbejder, smede, valkere, garvere, buntmagere, vævere, skoflikkere, bagere og møllere.

På de forskellige værksteder, der sædvanligvis var placeret i den vest-

ILLUSTRATIONER: WWW.CISTERCIANS.SHEF.AC.UK

lige ende af klostret (den mindst hellige), blev der valgt en "mester" blandt lægbrødrene, der stod for den daglige drift. Til at hjælpe sig kunne mesteren have andre lægbrødre, herunder novicer, der ofte indgik i et af erhvervene som en slags lærlinge. Under arbejdet var de underlagt mesterens befalinger.

De lægbrødre, der havde deres bolig på selve klostret, tog sig også af frugthaven, køkkenhaven og lægeurtehaven. Driften af sidstnævnte foregik i langt de fleste tilfælde under den lægekyndige munks supervision.

Lægbrødrene stod også for madlavning, ølbrygning, rengøring og tøjvask på klostret. Madlavningen foregik side om side med to munke, der ifølge reglerne skulle servicere deres medbrødre i en ugentlig turnus. Brygningen af det tynde øl var vigtigt pga. den saltede fisk og opvarmningen forbedrede desuden vandets kvalitet.

Lægbrødrene skulle desuden hjælpe til i klostrets gæstehus og på klosterhospitalet. De var sædvanligvis ikke kvalificeret til at foretage den medicinske behandling, som blev varetaget af den medicinkyndige munk. Lægbrødrene stod givetvis for den mere generelle pleje af patienterne; dog kendes der eksempler på, at lægbrødre opnåede tilstrækkelige medicinske kundskaber til at kunne foretage medicinske indgreb.

Arbejdet på grangierne

På grangierne udpegedes blandt lægbrødrene en forvalter med ansvar for driften og med instruktioner fra klostrets kældermester. Grangieforvalteren var ifølge *Usus Conversorum* forpligtet til at føre regnskab over grangiens drift og fremlægge dette for kældermesteren på dennes forlangende. Men det er et åbent spørgsmål hvordan den nærmere relation mellem grangierne og selve klostret har været, da disse regnskaber ikke er bevaret for eftertiden. Måske har grangierne haft højere grad af selvstændighed end hidtil antaget?

På grangierne kunne der - i lighed med klostrets værksteder - udnævnes en lægbroder, der var ansvarlig for hver enkelt af grangiens aktiviteter. Eksempelvis kan nævnes en staldmester, plovester, vognmester og skovmester, samt evt. en *hospitarius*, som var ansvarlig for indkvartering og forplejning af grangiens gæster. Fiskemesteren var ansvarlig for vedligeholdelsen af fiskedamme, både, net og selve fiskeriet. Minemesteren stod for minedrift og tørveudgravning, og for fåreholdet og dets klipning stod hyrdemesteren. Antageligvis har en lægbroder været udpeget som saltmester og været ansvarlig for Esrum klostres saltindvinding i Halland.

Generelt har omfanget af disse aktiviteter været betinget af grangiernes geografiske og topografiske beliggenhed, og opdelingen af arbejdsopgaverne i for-

skellige tillidshverv er på mange måder lig den organisation, der kendes fra den verdslige og gejstlige hovedgårdsdrift iøvrigt.

Udover myndigheden til at fordele poster og tillidshverv blandt lægbrødrene, kunne grangiemesteren også hyre ekstern arbejdskraft. Dette omfattede ikke blot daglejere, der blev ansat til at få høsten i hus; nyere forskning tyder på, at cistercienserklostrene benyttede sig af sekulær arbejdskraft i den daglige drift. Kilderne antyder, at der oftest ikke har været mere end 5-8 lægbrødre til at stå for driften af en grangie, og dette var helt utilstrækkeligt på de omfattende storbrug - selv i dagligdagen uden for høsttiden.

I det omfang kildematerialet overhovedet kan fortælle os noget om fordelingen af arbejdsopgaverne, er der meget der taler for, at det allerede fra ordenens grundlæggelse har været hensigten, at lægbrødrene primært skulle varetage ledende og administrative funktioner på grangierne og kun indgå i det slidsomme arbejde på marken i det omfang, det var nødvendigt.

Dette forhold stemmer godt overens med den kendsgerning, at adskillige mænd fra de jordbesiddende klasser, herunder adelsfolk, valgte at indtræde i ordenen som lægbrødre. Nok var der en social og religiøs kløft mellem munkestanden og lægbrødervæsenet, men set i forhold til det omgivende samfund har hverv som f.eks. grangiemester, saltmester eller købmand inden for cistercienserordenen været forbundet med høj status og været ganske magtfulde positioner.

Betroede opgaver

Blandt de arbejdsopgaver, der ikke fulgte den daglige rutine, stod lægbrødrene også for at sælge klostrets overskudsproduktion på markeder i byerne. Langt de fleste klostre besad ejendomme i en eller flere købstader. Disse "bygårde" stod for at administrere klostrenes handelsmæssige anliggender, og ansvaret for driften var pålagt lægbrødrene.

Flere af de store klostre havde således en lægbroder, der slet og ret blev kaldt "købmanden". De lægbrødre, der var involveret i handel rejste ofte, og undertiden bevægede de sig over store afstande. F.eks. blev to lægbrødre fra Øm sammen med en munk sendt til Horsnæs med klæde, kobber og sølvmonter for at købe korn til klostrets slukke kornkammer.

På forskellige klostre i Europa har vi desuden vidnesbyrd om, at lægbrødre blev udpeget som repræsentanter (fuldmægtige) for deres kloster i retstvister, og ofte optrådte som vidner på gave- og privilegiebreve.

Lægbrødrendes engagement i økonomiske affærer og verdslige anliggender fik ved flere lejligheder General Kapitlet i Citeaux til at indskærpe, at de ikke måtte

begive sig af med at drive profitvirksomhed eller beskæftige sig med sekulære forretningsanliggender.

Lægbrødrene blev i kraft af deres kundskaber og ekspertise ofte efterspurgt af konger og adelige. General Kapitlet prøvede at modstå presset fra de lokale og regionale magthavere, men der er mange eksempler på, at klostre har givet efter for lokale magthaveres krav og tilladt deres lægbrødre at servicere dem med alt fra tømrerarbejde og etablering af fiskedamme til uddeling af almisser og dræning af sumpede landområder. Klostre har rimeligvis forsøgt at bevare et varmt og tæt forhold til magtfulde velgørere og patroner.

Der er desuden adskillige eksempler på, at lægbrødre også fungerede som budbringere, og at de ofte ledsagede munke på rejser, herunder især abbederne, når de drog til Citeaux for at deltage i det årlige General Kapitel.

Det religiøse liv

Tilpasningen af lægbrødrenes tidebønner og religiøse forehavender til de daglige arbejdsopgaver foregik i overensstemmelse med lægbrødrenes regelsæt, *Usus Conversorum*, der i sit grundindhold var baseret på Benedikts Regel. De praktiske og administrative arbejdsopgaver optog det meste af lægbrødrenes dag, men deres *horarium*, dvs. timeplan, viser, at tidebønnerne skulle overholdes. Tidebønnerne var forholdsvis simple og kunne hurtigt læres udenad. Hvis en kirke eller et kapel ikke var i nærheden måtte man bede hvor man befandt sig, f.eks. på marken. Der var derfor forskel på bestemmelserne for henholdsvis de lægbrødre, der levede på grangierne og dem, der boede inden for klostrets mure. Undtagelsen var søndagen, hvor alle lægbrødre ideelt set skulle tage del i hele det åndelige program sammen med klostrets øvrige beboere. Lægbrødre, der befandt sig på fjerntliggende grangier, har næppe kunne efterleve denne bestemmelse med nogen større regelmæssighed. F.eks. er det utænkeligt, at lægbrødre fra Esrum klostres grangie i Halland ugentligt ville valfarte til Nordsjælland for at deltage i søndagsgudstjenesten.

I tilfælde af uoverensstemmelser eller konflikt mellem lægbrødrenes arbejdsmæssige forpligtelser og deres religiøse hverv havde førstnævnte den højeste prioritet. Dog skulle lægbrødrene bede, møde op i kirken eller modtage nadveren på et senere tidspunkt, når tiden var til det. Lægbroderen var trods alt fuldgyldigt medlem af en religiøs orden.

Så selvom lægbrødrenes betydning for klostrenes godsdrift og økonomiske anliggender næppe kan overvurderes, skal man være sig for at betragte lægbrødervæsenet ensidigt som en verdslig institution iklædt en religiøs kappe. De færreste vil nok vove at påstå, at et praktisk virke i sin natur står i modsætning til religiøs inderlighed.

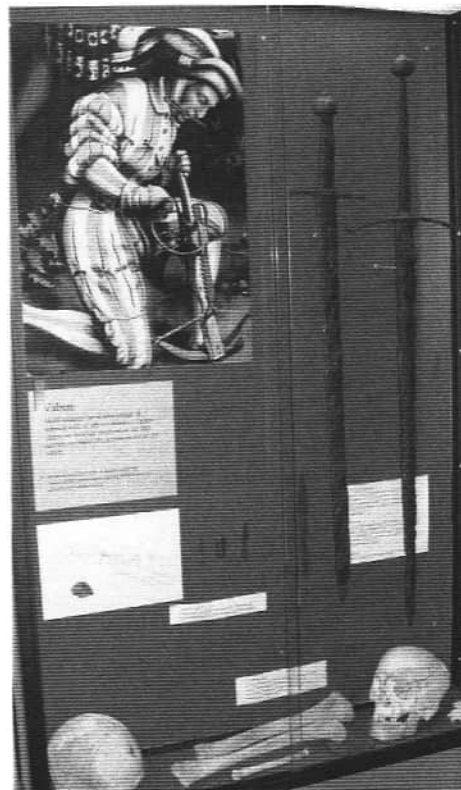

Ny permanent udstilling på Øm

Lene Møllerup

Der blev arbejdet i døgndrift på museet i dagene op til museets sæson åbning d. 9. april. Hektiske hænder var i fuld gang med at opsætte en ny permanent udstilling i arkitekt C. M. Smidts gamle udstillingsbygning fra 1925. Udstillingsarkitekt Søren Gottfred Petersen står bag den omfattende renovering, der har skabt en række oplevelsesrum med ny belysning, tekst og billedmateriale samt genstande fra Øm Kloster, hvoraf mange ikke før har været udstillet.

Ved indgangen mødes man af en aktualitetsmontre, hvis indhold løbende bliver udskiftet. Går man til højre ind i udstillingen, kommer man ind i det første rum, der fortæller om cistercienserordenen, Øm Klosters historie, klostrets udseende og funktioner samt det religiøse liv. Her står en gine med en middelalderlig cistercienserdragt, og det er muligt at berøre og mærke den tunge ulds beskaffenhed. Går man herfra til højre kommer man ind i en aflukket del af udstillingen, der rummer museets skeletsamling. Den store gamle montre med oplægningen af de mange syge knogler er uberrørt, mens andre dele af skeletsamlingen er blevet udstillet på ny.

Fra syd mod nord langs museets bagvæg er der forskellige monter, hvor der er mulighed for at fordybe sig i emnerne: hospitalet og begravelserne, dagliglivet, mad og drikke, skrift og bog, handel og transport og det økonomiske liv.

I den nordlige ende af museumsbygningen er Øm klostrets toiletbræt udstillet i en ny montre sammen med historien om de vandtekniske anlæg, og senere - til efteråret følger plancher og genstande, der fortæller om munkenes jagt og fiskeri. Længst mod nord i den store smukke endemontre, nu med integreret lys, kan der ses og læses om teknik og praktisk virksomhed.

I løbet af efteråret vil der blive lagt sidste hånd på renoveringen af den permanente udstilling, så hvis det er længe siden turen sidst gik forbi Øm, så er det nu mulighed for at få nye oplevelser.

Nyt fra museumsbutikken

Mariamedaljon i sølv

Relieffet stammer fra en guldfingerring, fundet på Øm Kloster. Fingerringen, en mandsring, stammer fra omkring 1450. I spidsoval ses jomfru Maria omgivet af stråleglans, siddende på en trone med Jesusbarnet på skødet. Ringens relief er nu lavet som et hængesmykke af guldsmed Niels Gunni Vase i Hasselager.

Medaljonen i sølv sælges på lædersnor, pris 250,- kr.

Øm Klosters retiradebræt

– Danmarks ældste toiletsæde

Lene Møllerup

I 1920'erne blev et egetrætoiletsæde til mindst to personer fundet som fyld nordligt i Øm Klosters vestre klosterkanal. Egetræsplanken havde tydeligt sædeformede udskæringer samt naglehuller til fastgørelse af sædet i et latrinhus. Ved Øm Kloster vides det, at der var vandskyllende toiletter i begyndelsen af 1300-tallet.

Toiletterne var placeret i en bygning øst for munkenes beboelsesfløj. Munkene havde reguleret en sidekanal fra den østre klosterkanal, således at vandet løb ind under huset og skyllede toiletterne.

Konservering og datering

Det gamle toiletsæde er blevet gennemrestaureret. Det var stærkt tiltrængt, efter at sædet har været udstillet i 70 år på Øm Kloster Museum under skiftende forhold. Inden konserveringen blev planken CT-scannet på Århus Sygehus med det formål at få dateret toiletsædet. Ved at CT-scanne planken undgås det at save brættet i stykker for at få et tværsnit af træets årringe. Scanningen lykkedes med stor succes, og det har været muligt for specialister at måle årringene ud fra scanningsfotos.

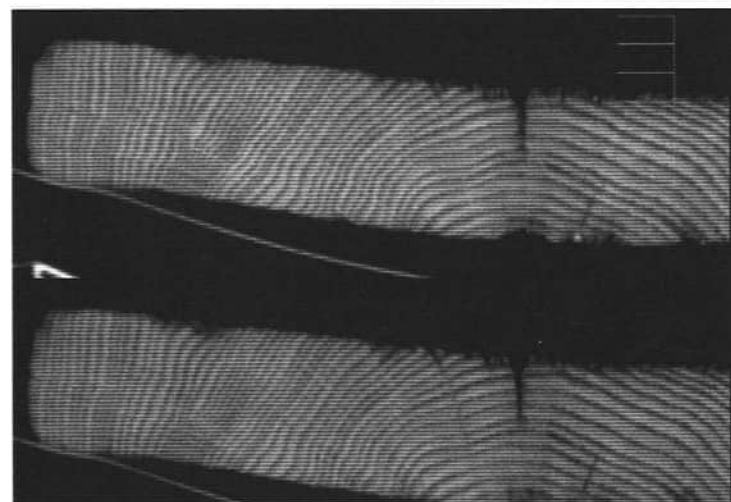
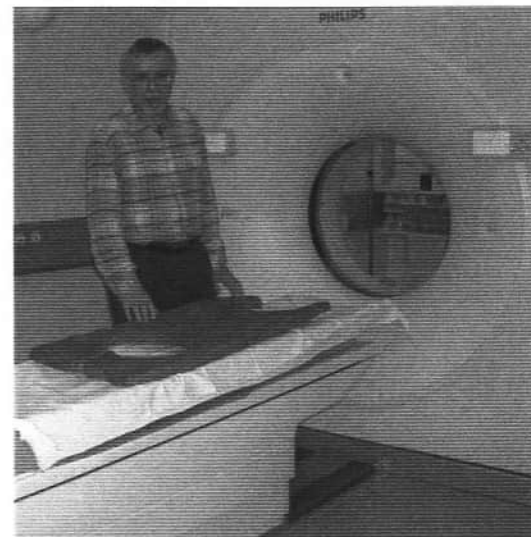
Danmarks ældste toiletbræt!

Årringsdateringen har vist, at det egetræ, hvorfra planken til toiletbrættet stammer, blev sået i Kong Erik af Pommerens regeringstid – i slutningen af 1300-tallet eller de første årtier af 1400-tallet. Træet var ca. 100 år gammelt, da det blev fældet i perioden 1490-1530 og et stykke af træet omdannet til et toiletsæde til munkene i Øm Kloster.

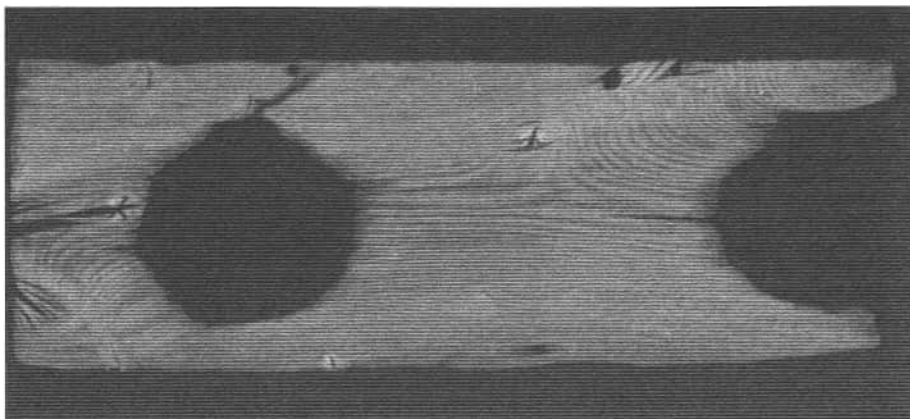
Det kan aflæses på træets struktur, at det stammer fra et fritstående egetræ, der har sat en del sideskud. Det er derfor ikke det bedste stykke træ, der fik den skæbne at blive omdannet til toiletsæde for munkenes dagligdags behov.

Med dateringen er Øm Klosters retiradebræt det ældst kendte toiletbræt i Danmarkshistorien.

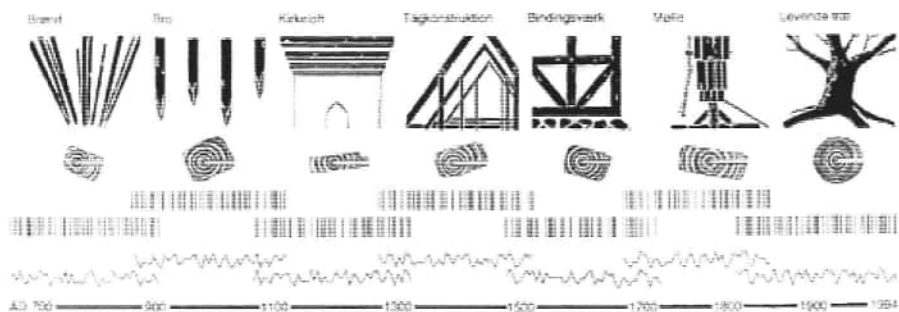
Toiletbrættet CT-scannes. Til aldersbestemmelse af træ ved hjælp af årringsdatering skal specialisterne bruge et tværsnit af egeplanken. For at undgå at gennemskære det gamle toiletsæde, blev det i stedet sendt til CT-scanning på Århus Sygehus. Her kan den topmoderne CT-scanner se ind i træet og aflæse årringene på samme måde, som en scanning af en menneskekrop viser menneskets organer og knogler (Foto: Øm Kloster Museum).

Tværsnit gennem toiletbrættet. På scanningsbilledet ses, hvorledes årringene spreder sig ud fra midten af brættet. Træstammens midte ligger nogenlunde centralt i brættet. Der er her tale om en spejkløvning af træstammen, idet det er de samme årringe der findes til højre og venstre for midten. Dog er der flere synlige årringe på den ene side end på den anden. I det forstørrede tværsnit gennem toiletbrættet ses hvert års vækstlag som en lys og en mørk stribe. Årringsspecialisten har her optalt og noteret antallet af årringene på fotoet. Han har talt 50 målbare årringe, de yderste 30 årringe er for utydelige til at kunne opmåles præcist.

Toiletbrættet fra oven. På scanningsfotoet er det tydeligt at se træets struktur samt menneskeskabte indskæringer og huller. Toiletsædets form er svagt oval med et rektangulært udsnit forrest på sædet (sorte aftegninger). Der ses flere mindre naglehuller til fastgørelse af sædet på toiletkassen (mindre sorte huller) og større og mindre knaster (hvide aftegninger), samt nogle dybe sprækker (sorte), som er opstået ved udtørring af træet.

Dendrokronologiens principper. For hvert år et træ lever, føjes et vækstlag (en årring) til træets tykkelse. Da vækstlagets tykkelse er afhængig af de lokale klimatiske forhold, vil årringene variere i tykkelse, og træets årringe vil derfor danne et mønster, der normalt kun findes i én bestemt periode. Ved at analysere (tælle og måle tykkelsen) af disse årringe kan træets alder dateres. Denne aldersbestemmelsesmetode kaldes dendrokronologi og regnes for den mest præcise naturvidenskabelige dateringsmetode. I Danmark findes en aldersbestemmelseskurve over egetræsårringe, der ubrudt går tilbage til år 109 før Kristi fødsel. På skemaet ses, hvorledes en aldersbestemmelseskurve stykkes sammen. Tegning: Jørgen Kragelund.

Udstillet i ny montre

Toiletbrættet er efter tur på sygehus og hos specialister atter tilbage på Øm Kloster Museum. Det kan her bese nykonserveret i en specialfremstillet montre i museets nye permanente udstilling.

Projektet er gennemført med økonomisk støtte fra Pressalit Group AS, Ry. Det kendte firma producere topmoderne toiletsæder og sjovt nok er landets ældste toiletsæde fremstillet mindre end 10 kilometer fra Pressalit, der i dag producerer toiletsæder til stort set hele verden.

Toiletbrættet i sine nye omgivelser i museets permanente udstilling.

Munkenes morgen

Lene Møllerup

Øm Kloster og Øm Klosters Venners arrangement Munkenes morgen, 2. pinsedag blev i år en stor succes. 79 mennesker mødte op på Øm Kloster i morgengryet for at følge ornitolog Jens Kirkeby på fugletur.

Turen startede på Øm Kloster med udsyn over Mossø og engene i morgenslyset. Herefter gik forsamlingen fra Øm Kloster mod plantagen og Holbakken vest for klostret. Drosselkoret og morgensangerne, som munk, rødstjert, gærdesmutte, fuglekonge og gøg var nogle af de fugle, der kunne høres, mens stemmerne fra grågæs og fiskehejre kunne høres ude fra Mossø.

Tilbage i klostret berettede Kirsten Kjærulff om munkenes tidebønner med en smagsprøve på deres gregorianske sang. Pinesekvensen *Veni Sancte Spiritus* (Kom Helligånd) genlød atter over ruinerne, som den ville have gjort ved pinse, da munkene levede på klostret. Kirsten Kjærulff fortalte, at munkenes gregorianske sang åbner Himlen således, at munkene i deres bønnesang synger sammen med englene.

Til slut morgenkaffe og brød inden deltagerne begyndte hjemturen i den opgående sols skær.

Friluftsgudstjenesten 17. maj

Traditionen tro blev friluftsgudstjenesten afholdt i klosterruinen i samarbejde Øm Klosters Venner og Øm Kloster Museum.

I år var det pastor Jes Lau Jørgensen, Veng Kirke, der forestod gudstjenesten, og i dagens anledning havde han medbragt Veng Kirkes smukke altersølv: kalk og disk fra år 1793. Altersølvet er skænket af Fredericia Anna Sophia Aeler til Sophiendal.

Til trods for en kølig majaften var ca. 20 personer mødt frem for at nyde friluftsgudstjenesten og Lau Jørgensens prædiken i de fredfyldte omgivelser ved Øm Kloster – med fuglestemmerne fra Mossø som baggrundsmusik.

Øm Kloster har en direkte tilknytning til Veng, da munkene boede tre år i Veng Kloster i perioden 1166-69, så der er noget symbolsk i, at Veng Kirkes sognepræst med samt altersølvet var på besøg i Øm.

Historiens dag

Lene Møllerup

Ligesom sidste år blev Kulturarvsstyrelsens landsdækkende arrangement *Historiens dag* afholdt på Øm Kloster Museum i år d. 30. april.

Det var en kold og grå dag, men ca. 70 børn med forældre mødte frem for at blive klogere på middelalderens lege. Temaet for det landsdækkende arrangement var børns leg i historien. På Øm Kloster "legede" folkene fra Århus Middelaldersammenslutning diverse lege med de fremmødte børn og voksne.

Der var forskellige legeværksteder, hvor der bl.a. blev malet våbenskjolde, filtet bolde og lavet barkbåde. Værkstedet med våbenskjolde var et tilløbsstykke for især drengene mellem 3-11 år. Udenfor var der gamle aktivitetslege som Tre-mand-høj og træklods-spillet Kub. Der var mulighed for under kyndig vejledning, at spille med terninger, skak, dam, tre-på-stribe samt backgammon. Der blev serveret varm hyldedrik og æbleskiver med æblefyld bagt over bål.

Tak til alle "møer" og "svende", der skabte de fineste kulisser til arrangementet.

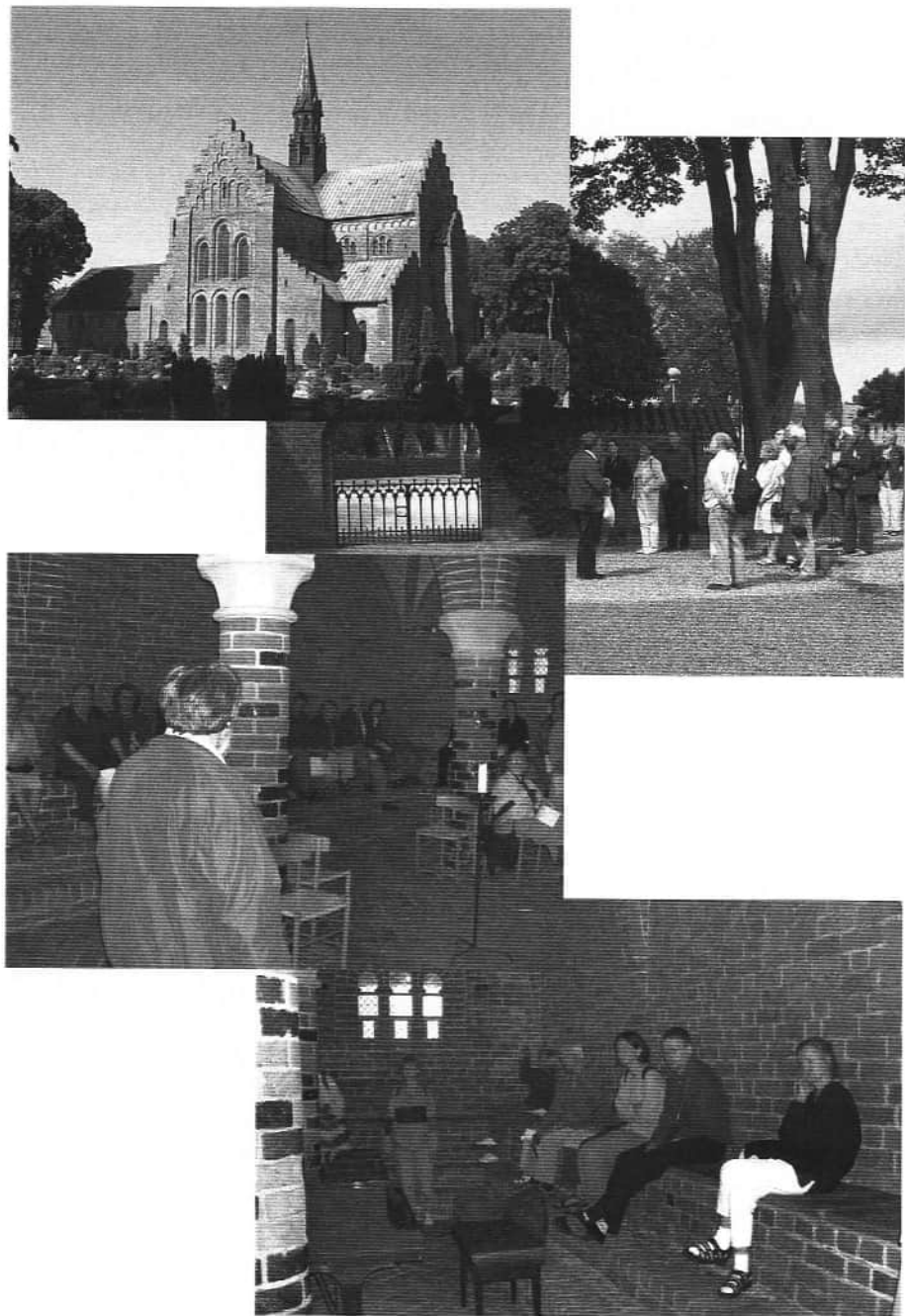
Spilleværkstedernes aktiviteter optog både børn og voksne.

Æbleskiverne vendes over åben ild, dejligt på en kold dag.

Prægtige møer og svende i middelalderkostumer anno 1450-80. Alle er aktører fra Århus Middelaldersammenslutning

”Gensyn” med Øm Klosters kirke

Jørgen Højland

Nej, et gensyn er naturligvis ikke muligt. Kirken i Øm er som hele klostret for altid forsvundet, og kun i fantasien kan vi genoplive det statelige bygningskompleks.

Men vi kan andetsteds besøge en kirke, som (bortset fra en række detaljer og specialiteter) ligner den nedrevne kirke i Øm så meget, at man godt kan tale om et ”gensyn”.

Der er naturligvis tale om kirken i Løgumkloster – og netop dens lighed med Øm var grunden til, at Øm Klosters Venners sommerudflugt i år gik til Løgumkloster, der ligesom Øm var et cistercienserkloster. De to klostre er i øvrigt grundlagt med ét års mellemrum i 1170erne.

På vejen til grænselandet fortalte Jørgen Højland i bussen om cistercienserne og om de to ”slægtsgrene”, som opstod med hhv. Citeaux og Clairvaux som stamklostre. Løgum og Øm hører til hver sin linie.

Men den helt store oplevelse blev kirken og den (betragtelige) del af østfløjen, som er tilbage, og hvor man stadig kan gået et stykke ad korsgangen, besøge kapitelsalen, kigge ind i bibliotek og sakristi – og i etagen ovenover gå gennem munkenes sovesal og ned ad nattrappen, som i middelalderen førte munkene direkte fra sovesalen ned i kirken.

Hele rundturen blev kyndigt ledet af Hans Krongaard Kristensen, som ikke bare er middelalderarkæolog og cisterciensereksper, men også medlem af vores forening.

Efter frokosten, som blev indtaget på Højskolen blot få hundrede meter fra kirken, fortsatte selskabet til ”Hildegardhaven” i Plougstrup, lige nord for Kongeåen. Haven er en meget stor privathave, opbygget på middelalderlige teorier om planternes funktion – ikke mindst som lægeplanter. På vejen i bussen havde Kirsten Kjærulff, som også er medlem af vores forening, fortalt om disse planteteorier og om den helhedsopfattelse, som lå bag den middelalderlige naturforståelse.

Turen gav ikke bare deltagerne et øget indblik i middelalderen, men også en helt konkret oplevelse af den stilrenhed og skønhed, som præger det imponante cistercienserbyggeri. Sådan har Øm set ud!

Øm Klosters Venner 2005

Formandens beretning ved generalforsamlingen den 9. marts 2006

Ruth Baunsgaard

Det er i dag præcist et år siden, vi holdt generalforsamling. Da det var jævndøgn sidste år, frøs det minus 10 grader – det skal være en trøst.

Året 2005 synes jeg har været et godt år for venneforeningen, vi har øget medlemstallet til ca. 160, haft god tilslutning til vores aktiviteter, samarbejdet med Øm Kloster og Øm Klosters bestyrelse har nærmest lignet den rene idyl.

Den 20. januar udnævnte vi tidligere rigantikvar Olaf Olsen til æresmedlem.

Den 15. marts begyndte middelalderarkæolog Lene Mollerup at fungere som museumsinspektør.

Lene var tidligere medlem af vores bestyrelse, så samarbejdet fortsatte i så nogenlunde den samme rille.

Lene vokser med opgaven, der er ting her i livet som bare er som de skal være.

Den 4. maj havde vi friluftsgudtjeneste i kirkeruinen ved pastor Erik Bredmose. Det var koldt, heldigvis var det tørvejr. Der var kirkekaffe bagefter.

Den 16. maj – 2 pinsedag kl. 4 ”Klostret vågner”. Jørgen Keis fortalte om de fuglestemmer, man hørte, og Kirsten Kjerulff og Lene Mollerup gav også et pip med, idet de berettede om, hvad munkene foretog sig på den tid af morgenen og messede de til tidspunktet hørende tidebønner.

Den 22. maj var der ”Historiens dag”. Kulturarvstyrelsen udnævner hvert år en dag som historisk dag. Det er ikke den samme dag hvert år. Bestyrelsen hjalp den dag med forskellige ting. Det var et godt arrangement, som var velbesøgt.

Den 19. juni havde Øm Klosters Venner sommerudflugt. Turen gik til vikingudstillingen ”Aros” på Moesgaard Museum, og der var rundtur i det gamle Århus.

Alt imens voksede og voksede ukrudtet på Øm Kloster. Næsten alle ruinerne var dækket – så stor en mængde ukrudt virker skæmmende og uværdigt

for stedet. Lene Mollerup og jeg opfordrede gennem en avisannonce folk til at give en hjælpende hånd. De fremmødte fik fjernet ukrudtet i kirkeruinen, så den tog sig pænt ud, men det er et kæmpeområde, så der var lang vej igen. Der stod nu bare rundt omkring enkelte reliktpanter, og de pynter jo bare. Selv prøvede jeg at lægge kræfterne i for at rykke ukrudt op, men det resulterede i, at de gamle murbrokker pulveriserede. Det ringede jeg til Hans Krongaard og fortalte. Da det så allermest uoverskuelig ud, kom Torben Ryer ind i billedet. Jeg vil gerne benytte lejligheden til at rose ham for det kolossale arbejde, han har gjort for Øm Kloster.

Den 20. og 21. august var der ”Mad og Øl på Øm”, hvor bestyrelsen hjalp med salg af bl.a. bøger, planter og rosenkranse. Vi arrangerede lotteri, hvor forskellige handlende i Ry havde sponsoreret gevinsterne. Lotteriet indbragte over 2000 kr. til Øm Kloster.

Den 3. september havde Øm Kloster besøg af Esrum Klosters Venneforenings udflugt. De vil gerne have et samarbejde med os, og vi udvekslede forskellige erfaringer. Jeg forespurgte, om de havde tomme pladser på deres lange udflugter, men de oplyste, at de som regel har venteliste til disse ture.

Allehelgensaften den 31. oktober, den aften teglstenskirken i Øm blev indviet i år 1257. Denne aften markerede vi med oplæsning fra Klosterkrøniken på latin ved Kirsten Kjerulff, og Lene Mollerup oplæste den danske oversættelse. Jeg selv læste nogle digte af Albert Andersen, og kunsthistoriker Lisbet Marschner fortalte om Jomfru Marias historie. Cistercienserordenen er jo viet til hende.

Kommunesammenlægningen rykker nærmere, og en afventende holdning præger mange ting

I et brev til Kultur- og Voksenudvalget blev vi tidligere opfordret til at skrive om Venneforeningens fremtidsvisioner. Vi udtalte, at vi udelukkende vil være venneforening for Øm Kloster efter en fusion med Skanderborg Museum. Naturligvis vil vi være interesserede i Skanderborg Museums ve og vel, når vi får dem så tæt på – det er en anden sag. Hvad vil der ske? Får vi bedre lokaleforhold, mere udstillingsplads og bedre publikumsfaciliteter ved vore arrangementer?

Vi har holdt 5 bestyrelsesmøder, 1 fællesmøde med Øm Klosters bestyrelse i året, der er gået.

Hermed vil jeg gerne takke af.

Tak til medlemmerne for interesse, fællesskab og godt fremmøde. Tak til bestyrelsen for Øm Kloster for godt samarbejde og mange tak til mine kolleger i bestyrelsen.

Tak til Lene.

På tur til Skanderborg Slot og Skanderborg Museum

Onsdag den 22. november besøger Øm klostres Venner Skanderborg Slotskirke og Skanderborg Museum. Museumsleder Helle Reinholdt fra Skanderborg Museum guider os rundt. Vi mødes ved Slotskirken kl. 19.30

Historien om Frederik 2.'s renæssanceslot og købstaden Skanderborg begynder, hvor Øm Kloster slutter. Kongen beslutter at nedrive Øm Kloster for efterfølgende at opføre et moderne renæssanceslot ved den middelalderlige borg Skanderborg og i 1583 fik den lille bebyggelse købstadsprivilegier. Hele slottet blev nedrevet i 1767, kun Slotskirken blev skånet. Vi besøger kirken med dens rester af byggematerialer fra Øm og ser på det bevarede renæssanceinventar og de enkelte bevarede rum af profan art.

Efter kirkebesøget går turen til Skanderborg Museum, som i øjeblikket viser særudstillingen "Frederik og Sofies Skanderborg". Her får vi et dybere indblik i slottets og byens renæssancehistorie.

Knoglesamlingen på Øm Kloster er altid et besøg værd

Mad og Øl på Øm Renæssancen og Øm

Lørdag-søndag 19.-20. august

Begge dage kl. 10.00-18.00

Lørdag desuden festmiddag kl. 18.30

- Ølsmagning – Øllaugets egen øl efter 500 år gammel opskrift
- Mogens Friis – »Levende musikhistorie«
- Rundvisninger i urtehaven og klosteret
- Formidling af klostrets rolle i senmiddelalderen og tiden efter reformationen
- Middelalderboder – smagsprøver
- Lægeplanter og krydderurter – aktiviteter

Renæssance-mad

– tag til festbanket lørdag aften

(tilmelding nødvendig, særskilt betaling)

Entré:

Voksne 40 kr.

Børn 7-13 år 15 kr.

Selskaber over 10 personer, 30 kr. pr. person

Pladsreservation til festbanketten i museets åbningstid på tlf. 8689 8194

Endeligt program

Se museets hjemmeside www.klostermuseet.dk eller hold øje med annonce i dagspressen

Det sker sensommer-efterår 2006

AUGUST

Lørdag og søndag d. 19. og 20. august, kl. 10.00-18.00: Mad og Øl på Øm.
Lørdag festmiddag kl. 18.30-21.30

SEPTEMBER

Søndag d. 10. september, kl. 14.00:
Skeletterne i skabet, ved Lene Mollerup.

Onsdag d. 20 september kl. 19.00 Øm
Gæstgiveri: Foredrag om valfart i
middelalderen. Foredrag og kaffe.

Søndag d. 24. september kl. 11.00-
14.00: Pilgrimsvandring fra Øm
Kloster til Sct. Søren's kilde i Gl.
Rye. Guider: Lars Pagh og Lene
Mollerup.

OKTOBER

Onsdag d. 4. oktober kl. 19.30 Øm Klo-
ster museum: Foredrag ved Jørgen

Højland: Genfortælling af krøniken.
Foredrag og kaffe.

Søndag d. 8. oktober, kl. 11.00 og 14.00:
Gratis rundvisning i klosterruinen.

Uge 42 fra d. 14. -22. oktober: Efterårs-
ferie-arrangementer på Øm Kloster.

Søndag d. 22. oktober kl. 14.00: Museet
lukker for sæsonen med en særrund-
visning. Guide: Lene Mollerup.

Tirsdag d. 31. oktober, kl. 18.00: Alle-
helgensaften på Øm kloster

NOVEMBER

Onsdag den 22. november besøger
Øm klostres Venner Skanderborg
Slotskirke og Skanderborg Museum.
Museumsleder Helle Reinholdt fra
Skanderborg Museum guider os
rundt. Vi mødes ved Slotskirken kl.
19.30